

تحلیل گروه‌های مختلف سنی ماندگار در روستاهای در معرض ماسه شهرستان هیرمند

میشم بندانی^۱ - مربی گروه جغرافیا، دانشگاه زابل، زابل، ایران

محمودرضا میرلطفی - دانشیار گروه جغرافیا، دانشگاه زابل، زابل، ایران

سیدامیرمحمد علوی زاده - استادیار گروه جغرافیا، دانشگاه پیام‌نور، کاشمر، ایران

معصومه کمان باز - دانش‌آموخته کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه زابل، زابل، ایران

مسلم معین زاده - دانش‌آموخته کارشناسی جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه زابل، زابل، ایران

تاریخ دریافت: ۹۴/۰۱/۲۲

تاریخ پذیرش:

چکیده

مهاجرت و جابجایی مکانی انسان‌ها، یکی از پدیده‌های مهم جمعیتی است که همواره مورد توجه اندیشمندان علوم مختلف بوده است. ماندگاری روستاییان در روستاها و ساختار سنی جمعیت نیز تابعی از عوامل مختلف از جمله عوامل اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و به خصوص طبیعی بوده که خود عامل مهم تأثیرگذار بر مهاجرت‌های روستا-شهری می‌باشد. منطقه سیستان نیز با توجه به موقعیت خاص طبیعی و سیاسی، همواره به عنوان مکان دافعه جمعیت، شاهد مهاجرت روستاییان به شهرها و دیگر نقاط کشور بوده است. با وجود شرایط سخت طبیعی برخی از گروه‌های سنی حاضر به ترک زادگاه و محل سکونت خود نیستند و نسبت به آن احساس تعلق دارند. با این دیدگاه هدف پژوهش حاضر بررسی گروه‌های سنی ماندگار در مناطق روستایی در معرض ماسه شهرستان هیرمند می‌باشد. روش تحقیق مبتنی بر بررسی منابع اسنادی، بررسی‌های میدانی و تکمیل پرسش‌نامه بوده است. داده‌ها با استفاده از نرم افزار آماری SPSS تجزیه و تحلیل شده‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهد بالاترین میانگین ماندگاری مربوط به گروه سنی ۴۱ تا ۵۰ سال و پس از آن ۳۱ تا ۴۰ سال می‌باشد. و کمترین میانگین ماندگاری را گروه سنی زیر ۲۰ سال و ۲۱ تا ۳۰ سال دارند. می‌توان چنین بیان نمود که افراد ۳۰ تا ۵۰ سال که در میانه زندگی هستند، ماندگاری بیشتری نسبت به گروه سنی جوانان دارند. همچنین از بین عوامل مؤثر بر ماندگاری روستاییان عوامل اقتصادی از جمله داشتن زمین کشاورزی بیشترین میزان را به خود اختصاص داده است. از این رو پیشنهاد می‌شود از طریق ارائه تسهیلات و وام‌های کم بهره توسط دولت به کشاورزان، ایجاد فرصت‌های شغلی، ارائه تسهیلات مالی جهت بهسازی و ساخت مسکن امن و مناسب، تسهیلات رفاهی، آموزشی و بهداشتی، موجبات ماندگاری روستاییان در گروه‌های سنی مختلف در این منطقه فراهم گردد.

واژگان کلیدی: گروه‌های سنی، ماندگاری روستاییان، ماسه‌های بادی، شهرستان هیرمند

مقدمه

جمعیت به عنوان نماد هستی در مکان که به آن موجودیت می‌بخشد، اهمیت بسیاری در توسعه فضایی دارد. جمعیت با پویایی و تحرک خود در بهره‌برداری از توان‌های محیطی و طبیعی باعث رونق اقتصادی و بهبود شرایط زندگی می‌شود. امروزه روستاها به علل مختلف در معرض از دست دادن جمعیت فعال خود قرار گرفته‌اند و در اکثر موارد چهره‌ای پیر و کم‌فعال از نظر توان جمعیت دارند، که این حالت نمی‌تواند متضمن توسعه روستایی باشد. تشدید روند مهاجرت‌های روستا-شهری و مشکلات حاصل از آن در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و جزء آن، در سطوح محلی و شهری را نیز به نوعی دیگر با مشکل مواجه ساخته و روند پایداری روستاها را با چالش روبه‌رو کرده است (مطیعی لنگرودی و بخشی، ۱۳۸۸: ۳۲).

مردم معمولاً به دلیل دور شدن از عوامل نامساعد دورکننده‌ای مانند: فقر، کمبود غذا، بلایای طبیعی، جنگ، بیکاری و کمبود امنیت مهاجرت می‌کنند. بر طبق آمار تخمینی سازمان ملل متحد در حدود ۱۹۰ میلیون مهاجر بین‌المللی در سال ۲۰۰۵ وجود داشت که ۳ درصد از کل جمعیت دنیا را شامل می‌شود و ۹۷ درصد بقیه جمعیت دنیا در کشورها و محل‌هایی زندگی می‌کنند که به دنیا آمده‌اند یا بطور خانوادگی زندگی کرده‌اند (پناهی و پیشرو، ۱۳۹۰: ۴۲).

مخاطرات طبیعی با انواع گوناگون به عنوان پدیده‌هایی تکرارشده و مخرب همواره وجود داشته‌اند؛ این مخاطرات در بسیاری از موارد تأثیراتی مخرب بر جوامع انسانی-اعم از شهری و روستایی گذاشته و پیامدهای شان در ابعاد مختلف محیطی، اجتماعی، اقتصادی در عرصه سکونتگاه‌های انسانی محسوس است (پورطاهری و همکاران، ۱۳۹۰: ۳۲). یکی از انواع مخاطرات طبیعی که هر ساله سبب وارد آمدن خسارات زیادی به ویژه در مناطق خشک و بیابانی دنیا می‌شود، طوفان‌های ماسه‌ای و حرکت ماسه‌های روان در نتیجه جابجایی و حرکت ریگزارهاست (امیدوار، ۱۳۸۵: ۴۴). در مناطق خشک و بیابانی، اغلب به دلیل کمبود رطوبت و پوشش گیاهی و بادهای نسبتاً قوی شرایط برای شکل‌گیری توفان‌های گرد و غبار بسیار مناسب است (امیدوار، ۱۳۹۳: ۹۹). در این میان جوامع روستایی به دلیل ارتباط تنگاتنگ با محیط طبیعی و توان محدود مقابله با آن بیش از دیگر جوامع در معرض حوادث مخرب طبیعی قرار داشته‌اند (yodamani, 2000:5). این مخاطرات در این جوامع تأثیرات مخربی را بر سکونتگاه‌های انسان باقی گذاشته و خسارت‌های اقتصادی، اجتماعی و محیطی گسترده‌ای را بر جوامع تحمیل می‌کند (رکن‌الدین افتخاری و همکاران، ۱۳۸۸: ۶۴). ایران جزو ۱۰ کشور اول مستعد وقوع مخاطرات طبیعی دنیا بوده و از ۳۵ مخاطره طبیعی تاکنون حدود ۳۰ مخاطره در ایران اتفاق افتاده است (نگارش و لطیفی، ۱۳۸۸: ۱).

روستاها شهرستان هیرمند با توجه به موقعیت طبیعی (سرزمین دشت و هموار، بارندگی کم و گرمای شدید تابستان، طغیان رودخانه، خشکسالی و طوفان‌های ماسه) و سیاسی (منطقه مرزی، دوری از مناطق جمعیتی و مرکز ایران)، همیشه به عنوان مکان دافع جمعیت، شاهد مهاجرت گروه‌های مختلف سنی بخصوص جوانان روستایی به شهرها و دیگر مناطق کشور بوده است (میرلطیفی و همکاران، ۱۳۹۰: ۹۴). این امر مسائل و مشکلاتی از جمله بروز نابسامانی‌های متعدد ناشی از فشار بر منابع و امکانات محدود جوامع شهری، بیکاری و کم‌کاری، کمبود فضاهای زیستی و آموزشی، تضعیف اقتصاد و فرهنگ روستایی، ناپایداری فضاهای روستایی، سالخوردگی و زنانه شدن نیروی کار کشاورزی، تخلیه روستاها و غیره را به وجود می‌آورد (تقدیسی و شاپورآبادی، ۱۳۹۱: ۱۳۴). در واقع روستاها از تحول اساسی بازمی‌مانند، زیرا محیط از نیروهای تحول‌زا (کارگر روستایی) تخلیه می‌شود (Amin, 1974: 104). در اواخر دهه ۱۹۹۰، نزدیک به ۳۰ درصد جوانان رده سنی ۱۸ تا ۲۴ مناطق روستایی مهاجرت کرده‌اند که خالص مهاجرت سالانه ۱/۶ درصد برای این گروه سنی بوده است (Garaas, 2002: 410). فرآیند مهاجرت گسترده به خصوص گروه سنی جمعیت جوان و فعال از روستاها، پایداری اجتماعات روستایی را در معرض خطر قرار می‌دهد (Mackendrik and parkins, 2004: 3). در این راستا با توجه مهاجرت‌های گسترده‌ای که در گروه‌های مختلف سنی بخصوص جوانان منطقه که نقش مهمی می‌توانند در امر

توسعه مناطق روستایی داشته باشند صورت می‌گیرد. رده سنی جوانان هم اکنون بیشترین قشر روستانشینان را تشکیل می‌دهند و در آینده نیز پایداری روستاها به افزایش امید به ماندگاری در میان جوانان وابسته است. اما متأسفانه بیشتر این جوانان برای کسب و کار به شهرها مهاجرت می‌کنند. از این رو بررسی گروه‌های سنی ماندگار در مناطق روستایی و آینده این روستاها، چه به لحاظ وجود ویژگی‌های نژادی، ایدئولوژیکی، اقتصادی، اجتماعی و زبانی و چه شرایط خاص محیطی از سوی دیگر اهمیت ویژه‌ای می‌طلبد. از این رو در راستای پژوهش حاضر سؤال ذیل مطرح می‌گردد:

- بیشترین گروه سنی ماندگار در روستاهای در معرض طوفان‌های ماسه کدامند؟

- بین عوامل اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی مؤثر و ماندگاری گروه‌های مختلف سنی در روستاهای در معرض طوفان‌های ماسه چه رابطه‌ای وجود دارد؟

تاکنون مطالعه‌ای در رابطه با ماندگاری گروه‌های مختلف سنی در مکان‌های تحت تأثیر ماسه‌ها صورت نگرفته است و بیشتر مطالعات به بررسی علل مهاجرت جمعیت روستایی از این مکان‌ها پرداخته‌اند که در ذیل به تعدادی از آن‌ها به عنوان پیشینه پژوهش اشاره می‌گردد: مهدوی و همکاران (۱۳۸۳)، در پژوهشی به بررسی نقش عوامل جغرافیای طبیعی در ناپایداری و مهاجرت‌های استان زنجان پرداختند. تأثیر عوامل طبیعی در مهاجرت و تخلیه روستاها را بیش از سایر عوامل دانسته نتایج نشان می‌دهد روستاهای آسیب پذیر زودتر از سایر روستاها و با حجم بیشتر، مهاجرت را آغاز و خالی از سکنه می‌شوند. حسینی (۲۰۱۳)، در تحقیقی به بررسی سیل و آبیگری در دلتای مرطوب و تأثیر بر درآمد روستایی و مهاجرت پرداخت. نتایج نشان دهنده آن است که سیل و آبیگری در دلتای مرطوب مانع بهره‌وری کشاورزی، خسارت به محصولات، ایجاد مشکلات اقتصادی - اجتماعی و در نتیجه مهاجرت از نقاط روستایی گردیده است. ایتهان و همکاران (۲۰۱۲)، در پژوهشی تحت عنوان مهاجرت و نابرابری‌های زیست محیطی (قرار گرفتن در معرض الودگی در استان جیانگ سو چین) پرداختند. نتایج نشان داد منطقه مورد مطالعه به دلیل قرار گرفتن در سطوح بالاتری از آلودگی هوا دارای درصد بیشتری از مهاجران روستایی می‌باشد.

مهاجرت یکی از چهار عامل اصلی تغییر و تحول بوده، به دلیل اهمیت خود می‌تواند علاوه بر تغییر درازمدت و طولانی، آثاری سریع و کوتاه مدت نیز در تعداد و ساختار جمعیت ایجاد کند (زنجانی، ۱۳۸۰: ۱۲). در واقع ۳ درصد از کل جمعیت دنیا را مهاجرین تشکیل می‌دهند که در این بین ۹۷ درصد بقیه جمعیت در کشورها و محل‌هایی زندگی می‌کنند که به دنیا آمده‌اند (Un, 2006: 15). میل به ماندگاری عبارت است از پیش بینی رفتار افراد برای ماندن در یک شغل، حرفه یا موقعیت و به عبارت دیگر درجه احتمال ماندگاری افراد در عضویت یک سازمان و تمایل برای تلاش بیشتر و تداوم همکاری می‌باشد (میرلطفی و همکاران، ۱۳۹۰: ۹۷). ماندگاری را می‌توان درجه احتمال سکونت یک فرد در روستا دانست، بر اساس تئوری رفتار برنامه‌ریزی شده بر یک رفتار دو دلیل منطقی وجود دارد: اول اینکه فردی با سطح بالایی از ادراک کنترل بر رفتار ممکن است پشتکار قوی‌تر در تلاش برای رفتار هدف نشان دهد. دوم اینکه ادراک کنترل رفتار ممکن است منعکس کننده‌ی عوامل و موانعی واقعی باشد که از انجام دادن رفتاری جلوگیری می‌کند (پوراشرف و طولابی، ۱۳۸۸: ۱۵۷). از این رو جهت جلوگیری از مهاجرت روستاییان دولت باید به تقویت زیرساخت‌ها و ایجاد فرصت‌های شغلی در مناطق روستایی اقدام کند (shahnaz Hamid, 2010: 14). به عبارت دیگر تمامی شواهد نشان دهنده آن است که جوانان بیش از دیگر گروه‌های سنی، تن به مهاجرت می‌دهند و در طولانی مدت با مهاجرت آنان ممکن است تولید نسل در جامعه کاهش یابد. جدول ۲ مهاجرت‌های روستا - شهری طی ۱۰ سال گذشته بر حسب جنس و سن مهاجرت را نشان می‌دهد.

جدول ۱. مهاجرت روستا- شهری در ایران بر حسب جنس و سن مهاجرت در سال ۱۳۹۰

شرح	روستایی												
	جمع	۴-۰	۹-۵	۱۰-۱۴	۱۵-۱۹	۲۰-۲۴	۲۹-۲۵	۳۴-۳۰	۳۵-۳۹	۴۴-۴۰	۴۹-۴۵	۵۰-۶۴ و بیشتر	
جمع کل	۵۵۳۴۶۶۶	۳۳۲۲۳۲	۴۲۶۷۱۷	۴۱۷۸۵۷	۶۱۸۳۳۳	۱۰۵۲۵۹۵	۸۸۰۸۶۸	۶۲۷۵۷۶	۴۰۳۲۱۶	۲۷۰۷۰۰	۱۶۹۴۸۰	۲۳۵۷۹۶	۸۳۰۹۵
جمع مرد	۲۹۰۸۵۶۰	۱۷۰۶۸۹	۲۱۹۸۴۸	۲۱۵۹۴۵	۳۳۰۳۹۳	۵۴۶۲۸۳	۴۳۲۵۳۴	۳۳۴۹۳۰	۲۲۸۶۸۵	۱۵۵۲۲۲	۹۵۷۲۰	۱۲۹۱۹۴	۳۳۸۷۰
جمع زن	۲۶۲۶۱۰۶	۱۶۱۵۴۳	۲۰۶۸۶۹	۲۰۱۹۱۲	۲۸۷۹۴۰	۵۰۶۳۱۲	۴۴۸۳۳۴	۲۹۲۶۴۶	۱۷۴۵۳۱	۱۱۵۴۷۸	۱۰۶۶۰۲	۴۲۳۸۴	۴۳۶۷۸

منبع: تحلیل میدانی تحقیق با استفاده از داده‌های مرکز آمار ایران، ۱۳۹۳

ساختار سنی متشکل از تمام ساختارهایی است که کوچکترین فرد کشور و مسن‌ترین آن‌ها را دربر می‌گیرد. این ساختار از نقطه صفر یا اولین ثانیه ورود به حیات تا بالای ۶۰ یا ۶۵ سال که دوره بازنشستگی افراد از آن شروع می‌شود را دربر گرفته و جمعیت هر کشور متشکل از کلیه افرادی است که تعداد معینی از آن‌ها در هر یک از سال‌های مورد محاسبه در هر نقطه از کشور متحول گردیده‌اند (نظری، ۱۳۸۲: ۷۳). درصد گروه جوانان در بعضی از کشورها بیش از ۲/۵ و گاه نزدیک به ۵۰ درصد از کل جمعیت آن‌ها را تشکیل می‌دهد در حالی که درصد کودکان حتی در پر زاد و ولدتیرین کشورهای توسعه یافته از یک چهارم درصد کل جمعیت آن‌ها فراتر نمی‌رود درصد گروه بزرگسالان در کشورهای توسعه یافته بین ۱۵ تا ۱۸ درصد است. در صورتی که در کشورهای در حال توسعه هنوز به ۸ درصد می‌رسد (نظری، ۱۳۷۴: ۱۲۹-۱۳۰). جدول ۱. درصد گروه‌های چهارگانه جمعیت در کشورهای در حال توسعه و توسعه یافته را نشان می‌دهد.

جدول ۲. درصد گروه‌های چهارگانه جمعیت در کشورهای در حال توسعه و توسعه یافته

کشورهای در حال توسعه	درصد	ردیف	کشورهای توسعه یافته	درصد	ردیف	ایران	درصد
خردسالان	۳۷-۴۵	۱	خردسالان	۲۵-۲۰	۱	خردسالان	۱۵-۲۲
جوانان	۳۵-۳۰	۲	جوانان	۳۵-۳۷	۲	جوانان	۲۵-۳۰
بزرگسالان	۱۶-۲۱	۳	بزرگسالان	۲۴-۲۲	۳	بزرگسالان	۲۶-۲۹
سالخوردگان	۵-۳/۳۷	۴	سالخوردگان	۱۵-۱۸	۴	سالخوردگان	۵-۷/۳

منبع: نظری، ۱۳۸۲: ۷۷

برخی از محققان همچون کنز و برتون مخاطرات طبیعی را به عنوان عنصری از محیط طبیعی که برای انسان خطرناک (مضر) بوده و از نیروهای خارجی منشاء می‌گیرند، می‌دانند. در واقع مخاطرات محیطی شامل تنوع وسیعی از انواع مخاطرات است که از رویدادهای طبیعی (ژئوفیزیکی) تا حوادث تکنولوژیکی (ساخته دست انسان) تا وقایع اجتماعی (رفتارهای انسانی) را شامل می‌شود (حسین‌زاده، ۱۳۸۳: ۶۶-۶۳). می‌توان گفت مخاطرات طبیعی با تأثیراتی که بر عوامل اقتصادی، اجتماعی، محیطی مناطق روستایی می‌گذارند باعث ایجاد خسارات مالی، جانی و افزایش بیماری به صورت مستقیم و غیرمستقیم بر ساکنان آن مناطق می‌شود (طاوسی و رئیس‌پور، ۱۳۸۹: ۹۷). و تبعاتی را در بخش اقتصادی از جمله: (تخریب زیرساخت‌هایی مانند راه‌ها، خانه‌ها، خطوط آبرسانی و گازرسانی، برق و مخاطرات، از بین رفتن منابع کشاورزی و دامداری؛ بخش اجتماعی (تلفات جانی، تخلیه روستاها، شیوع بیماری، ایجاد رعب و وحشت)؛ و بخش محیطی (فرسایش خاک، تخریب منابع گیاهی، از بین رفتن مزارع و باغ‌ها) به دنبال دارد (پورطاهری و همکاران، ۱۳۹۰: ۳۳). در این میان طوفان‌های ماسه با تأثیر بر ابعاد مختلف زندگی باعث آلودگی هوا، کاهش سیستم ایمنی بدن (Miri, et al., 2007: 1)، ایجاد خسارت به اراضی کشاورزی، سکونتگاه‌های روستایی و افزایش تصادفات جاده‌ای می‌شوند (ke cunzhang, et al., 2010: 143).

از سوی دیگر ۲۰ میلیون هکتار از اراضی کشور در معرض فرسایش بادی بوده و استعداد تولید غبار را دارند، نسبتی که در مقیاس یا متوسط جهانی بیش از ۶ برابر را نشان می‌دهد از این مساحت حدود ۱۲/۷ میلیون هکتار منطقه برداشت، ۱/۹ میلیون هکتار منطقه حمل و ۵/۰۶ میلیون هکتار منطقه رسوب هستند. افزون بر آن ۶/۴ میلیون هکتار از اراضی تحت تهدید فرسایش بادی است که از این میزان ۱/۲ میلیون هکتار در شرایط بحرانی درجه یک (زیاد)، ۲۲ میلیون هکتار شرایط بحرانی دو (متوسط) و ۲/۱ میلیون هکتار شرایط بحرانی درجه سه (کم) را دارد و در مجموع ۱۷۸ نقطه در محدوده ۸۲ شهرستان و ۱۷ استان همواره در معرض این پدیده قهقرایی قرار دارند (Xuan et al., 2004). مناطق بحرانی حرکت ماسه‌های روان و طوفان شن در منطقه سیستان سه منطقه می‌باشد که به ترتیب اولویت عبارتند از:

- شنزار میانکنگی با وسعت ۹۵۹۲۰ هکتار که از مرز افغانستان در دریاچه هامون شروع و در مسیر طرفین رودخانه نیاتک به رودخانه مشترک و پاسگاه چوتو ختم می‌شود، شنزار جزینک با وسعت ۱۳۹۰۵ هکتار، که از ضلع غربی رودخانه سیستان از شمال روستای فیروزه‌ای شروع و به چاه نیمه چهارم ختم می‌شود و شن زار تاسوکی با وسعت ۱۴۲۶۲۸ هکتار که به علت قرار نداشتن تاسیسات مسکونی و اقتصادی در مسیر این کانون در اولویت آخر قرار گرفته است. البته در زمان هشت سال خشکسالی منطقه سیستان، می‌توان گفت اکثر نقاط سیستان به کانون بحرانی و منطقه برداشت فرسایش بادی تبدیل شده است. جدول (۳) اثرات طوفان‌های ماسه را در روستاها نشان می‌دهد.

جدول ۳. میزان برداشت ماسه از سطح روستاهای شهرستان هیرمند (۱۳۹۰)

ردیف	تعداد روستا	حجم برداشت ماسه (مترمکعب)	هزینه برداشت (به میلیارد تومان)
اولویت اول	۱۵	۱۷۱۵۷۰	۳۴۳۱
اولویت دوم	۱۵	۷۳۷۱۰	۱۴۷۴
اولویت سوم	۵۱	۶۵۹۱۵	۱۳۱۸
جمع کل	۸۱	۳۱۱۱۹۵	۶۲۲۳

منبع: میرلطفی و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۰۱

جدول ۴. اثرات طوفان‌های ماسه در روستاهای منطقه مورد مطالعه

شرح	اثرات ماسه بادی		
	کشاورزی	دامداری	انسان
مستقیم	اثر منفی بر رشد گیاه تدفین انهار آب انباشت و ناهموار نمودن زمین‌های کشاورزی مشکل در برداشت محصولات	اثر منفی بر رشد حیوانات افزایش بیماری‌ها کاهش بهره‌دهی حیوانات	الودگی هوا، الودگی آب، بیماری‌های ریوی، گوارشی، چشم و پوست. سختی شرایط زیست انسان کاهش فعالیت انسان
غیرمستقیم	کاهش مشاغل و فعالیت‌های مربوط به کشاورزی کاهش بهره‌وری کشاورزی افزایش بیابان‌زایی تغییر در نوع محصولات کاهش تنوع محصولات	کاهش مشاغل و فعالیت- های مربوط به دامداری کاهش بهره‌وری دامداری کاهش تنوع حیوانات عدم استقبال از حیوانات اصلاح شده و غیربومی افزایش نظهداری دام	مهاجرت روستاییان افزایش هزینه‌های درمان افزایش استرس و فشارهای روانی کاهش رضایت از زندگی کاهش امید به زندگی افزایش هزینه‌های زندگی افزایش بیکاری
کالبدی - فضایی			مانع تمرکز جمعیت انباشت ماسه در سطح روستا مانع گسترش طبیعی سکونتگاه روستایی آسیب به تاسیسات زیربنایی سکونتگاه
			کاهش قیمت منازل مسکونی پراکنندگی غیرنرمال جمعیت در سکونتگاه‌ها تخلیه و ویرانی روستاها بدون استفاده ماندن تاسیسات و مراکز خدماتی در روستاها

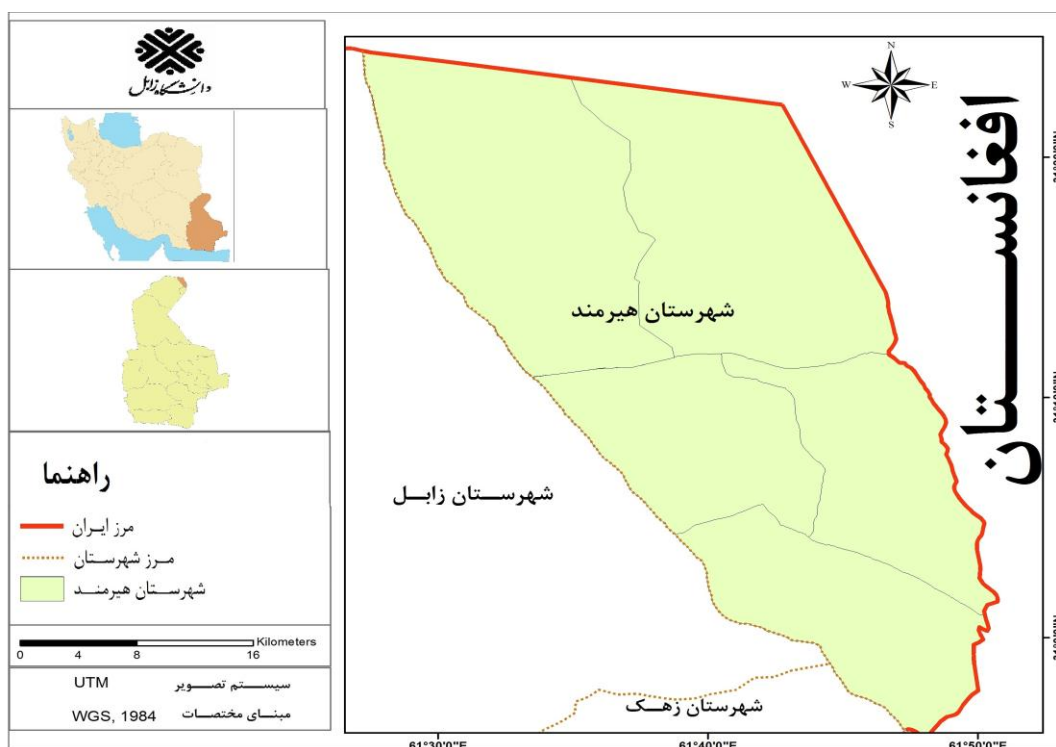
منبع: فاضل نیا و همکاران، ۱۳۹۰: ۵

روش پژوهش

این پژوهش از نوع کاربردی بوده و از روش توصیفی-تحلیلی جهت بررسی پارامترهای مورد بررسی سود جسته و همانند سایر تحقیقات دارای دو زیر بخش عمده جهت انجام بوده است. بخش اول را مطالعات اسنادی و کتابخانه‌ای جهت بررسی مواردی چون ادبیات نظری موضوع و پیشینه تحقیق به خود اختصاص داده و بخش دوم در قالب پژوهش میدانی و پیمایشی جهت جمع‌آوری اطلاعات و سپس تدوین و تکمیل پرسش‌نامه انجام پذیرفته است. طراحی پرسش‌نامه بنا بر ضرورت و هدف تحقیق یعنی بررسی گروه‌های مختلف سنی ماندگار در روستاهای در معرض ماسه شهرستان هیرمند، روایی صوری و محتوایی پرسش‌نامه با تأیید کارشناسان مربوط انجام شد و پایایی آن با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ در این رابطه $\alpha = 0/76$ برآورد گردیده، که با توجه به آستانه‌های در نظر گرفته شده در منابع علمی معتبر، از قابلیت اعتماد مطلوبی برخوردار است (سکاران، ۱۳۸۱: ۱۰۶). جامعه آماری شامل کلیه روستاهای در معرض طوفان‌های ماسه شهرستان هیرمند می‌باشد، حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران در سطح ۹۵ درصد اطمینان ($T = 1/96$) برابر با ۴۰ روستا تعیین گردید که پرسش‌نامه به صورت تصادفی در روستاهای در معرض ماسه شهرستان هیرمند انتخاب و تکمیل گردید، در مراحل بعدی تحقیق تحلیل داده‌های گردآوری شده در قالب پرسش‌نامه با استفاده از نرم افزار SPSS صورت گرفته و از آزمون آماری Anova و همبستگی (Pearson)، جهت پاسخ‌گویی به سؤال‌های استفاده شده است.

محدوده مورد مطالعه

شهرستان هیرمند با وسعت ۱۰۰۹ کیلومتر مربع در شمال شرق منطقه سیستان واقع گردیده است (شکل ۱). که از شرق و شمال به کشور افغانستان (۱۰۰ کیلومتر مرز مشترک)، از جنوب به شهرستان زهک و از غرب به شهرستان زابل محدود می‌شود.

شکل ۱. موقعیت شهرستان هیرمند در منطقه سیستان

جمعیت این شهرستان، ۷۳۲۵۴ نفر با تراکم نسبی ۷۲/۶ نفر در کیلومتر مربع، در یک نقطه شهری و ۳۰۰ روستا در ۴ دهستان (قرقری، جهان آباد، دوست محمد و مارگان) ساکن هستند. در طول تاریخ با توجه به اراضی هموار و مستعد دشت سیستان و هم چنین آب هیرمند، فعالیت عمده‌ی روستاهای شهرستان هیرمند بر پایه‌ی کشاورزی استوار بوده است. در شرایط حاضر نیز با وجود درصد بالای خانوارهای کشاورز (۸۵/۶۷ درصد) زیربنای اقتصادی محدوده مورد مطالعه کشاورزی است (میرلطفی و همکاران، ۱۳۹۱: ۹۷). میانگین سالانه بارندگی در این منطقه ۵۹/۶ میلی متر، میانگین درجه حرارت سالانه ۲۲ درجه سانتی گراد و میانگین رطوبت نسبی ۳۸ درصد می باشد. بر اساس طبقه‌بندی دومارتن با شاخص خشکی ۱/۹ جزو مناطق فراخشک طبقه بندی می‌شود (شایان و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۵۵). با خشک شدن دریاچه عامون و رودخانه هیرمند پس از وقوع خشکسالی سال ۱۳۸۷، بستر خشک آن‌ها منشأ بیشترین برداشت ذرات ماسه بوده، که انباشت این ماسه‌ها باعث ایجاد مشکلاتی همچون، تخریب سکونتگاه‌ها و محیط زیست، انسداد معابر و در نهایت افزایش مهاجرت گردیده است. جدول (۲). میزان برداشت ماسه از سطح روستاهای شهرستان

جدول ۵. عوامل ماندگاری در روستاهای محدوده مورد مطالعه

عوامل فرهنگی	عوامل اجتماعی	عوامل اقتصادی
وجود باورها و عقاید مرسوم	وجود فامیل در روستا	داشتن شغل
بودن در میان همشهری‌ها	وجود کمک و همکاری میان روستاییان	درآمد کافی
-	وجود نهادها و تشکل‌های محلی	داشتن زمین کشاورزی
-	-	امید به بهبود وضعیت اقتصادی

هیرمند را نشان می‌دهد. که بر این اساس ۱۵ روستا در اولویت اول، ۱۵ روستا در اولویت دوم و ۵۱ روستا در اولویت سوم قرار دارد، با حداقل برداشت ۸۴۰ مترمکعب ماسه و حداکثر ۲۸۳۵۰ مترمکعب با میانگین ۳۸۴۱ مترمکعب از سطح روستاها می‌باشد.

یافته‌ها و بحث

میانگین سنی جامعه نمونه ۴۵/۲۶ سال، با حداقل ۲۰ سال و حداکثر ۷۰ سال و بعد خانوار ۵ نفر می‌باشد. از لحاظ سواد، ۴۹/۴ درصد آن‌ها بی سواد و ۵۰/۶ درصدشان باسواد بوده‌اند. ۵۹/۲ درصد خانوارها در فعالیت‌های کشاورزی و دامداری و بقیه در دیگر فعالیت‌ها (کارمند، شغل آزاد و ..) اشتغال دارند. تعداد ۵/۶ درصدشان زن و ۹۴/۴ درصدشان مرد بوده‌اند. میانگین زمین کشاورزی این خانوارها ۳ هکتار و سطح زیر کشت ۲ هکتار می‌باشد. با هدف بررسی گروه‌های سنی ماندگار در ۴۰ روستای انتخابی در معرض ماسه روستای شهرستان هیرمند ابتدا جامعه نمونه مورد نظر به شش گروه سنی طبق جدول (۶) طبقه‌بندی شده است.

جدول ۶. گروه‌های سنی ماندگار در روستاهای منطقه مورد مطالعه

گروه اول	کمتر از ۲۰ سال
گروه دوم	۲۱ تا ۳۰ سال
گروه سوم	۳۱ تا ۴۰ سال
گروه چهارم	۴۱ تا ۵۰ سال
گروه پنجم	۵۰ تا ۶۰ سال
گروه ششم	بالتر از ۶۰ سال

تقسیم‌بندی کرده و سپس برای تحلیل رابطه بین گروه‌های سنی جامعه نمونه و پارامترهای مختلف از آزمون آماری (Anova) استفاده گردیده است.

جدول ۷. تحلیل واریانس میانگین ماندگاری بر حسب گروه‌های سنی در روستاهای محدوده مورد مطالعه

گروه سنی	فراوانی	میانگین ماندگاری	انحراف معیار	مقدار F	سطح معناداری
کمتر از ۲۰ سال	۱۴	۲۶/۵۷	۷/۷۲۲	۲/۱۵۶	۰/۰۳۳
۲۱ تا ۳۰ سال	۴۳	۲۷/۳۴	۶/۲۷۲		
۳۱ تا ۴۰ سال	۱۰۵	۲۹/۹۴	۵/۱۴۲		
۴۱ تا ۵۰ سال	۱۳۱	۳۰/۹۵	۵/۲۶۹		
۵۰ تا ۶۰ سال	۵۷	۲۹/۴۵	۵/۶۴۱		
بالاتر از ۶۰ سال	۲۳	۲۸/۶۴	۵/۹۰۹		

جدول (۸)، بررسی میانگین ماندگاری گروه‌های سنی نشان می‌دهد که بیشترین میزان ماندگاری در گروه سنی سوم با میانگین ۳۰/۹۵ و کمترین آن در گروه اول با میانگین ۲۶/۵۷ درصد می‌باشد.

جدول ۸. ماندگاری جمعیت روستاهای نمونه بر اساس گروه‌های سنی، ۱۳۹۳

دهستان	روستا	خانوار	جمعیت	مرد	زن	۱۰ تا ۲۰ سال	۱۱-۲۰	۲۱-۳۰	۳۱-۴۰	۴۱-۵۰	۵۱-۶۰	بیشتر از ۶۰
جهان‌آباد	سیدخان	۲۶	۱۲۱	۶۳	۵۸	۱۲	۱۷	۲۱	۱۹	۲۲	۲۰	۱۰
	ده میرزامحمد	۲۲	۱۱۴	۵۸	۵۶	۷	۱۸	۱۱	۲۵	۲۷	۸	۱۸
	ده پراهویی	۲۵	۱۴۷	۷۵	۷۲	۱۹	۲۸	۱۲	۲۵	۱۶	۱۷	۳۰
	ده علی‌اکبر	۸	۴۴	۲۴	۲۰	۵	۷	۶	۵	۸	۴	۹
دوست‌محمد	ده گل‌میر	۲۷	۱۲۸	۶۴	۶۴	۱۴	۲۳	۱۰	۱۵	۱۶	۲۲	۲۸
	کامخان	۵۰	۱۷۷	۸۵	۹۲	۱۸	۱۹	۱۶	۲۵	۲۹	۳۶	۳۴
	کرکوبه	۶۷	۲۸۸	۱۲۶	۱۶۲	۴۵	۳۷	۴۷	۳۲	۳۸	۴۸	۵۱
	طاووس	۳۴	۱۸۵	۹۰	۹۵	۲۳	۱۸	۱۹	۲۵	۳۷	۴۳	۲۰
قرقری	ده رحمان	۷۹	۳۸۵	۱۸۷	۱۹۸	۶۶	۵۶	۶۲	۷۶	۴۹	۴۴	۳۰
	ملاعلی	۱۸۱	۸۹۷	۴۵۹	۴۳۸	۱۲۵	۱۱۸	۱۳۹	۱۴۸	۱۳۵	۱۲۴	۱۰۸
	کوهکن	۵۶	۳۰۵	۱۵۲	۱۵۳	۴۴	۳۳	۲۶	۱۷	۳۹	۶۷	۸۹
	کخا	۲۵	۱۰۵	۵۱	۵۴	۱۴	۱۲	۶	۸	۱۹	۱۷	۲۹
	ملادادی	۲۲۵	۱۰۷۵	۵۲۲	۵۵۳	۱۸۰	۱۵۸	۱۶۲	۱۵۹	۱۶۰	۱۱۹	۱۳۷
	سراوانی	۶۸	۳۱۸	۱۶۰	۱۵۸	۳۸	۵۴	۳۵	۳۷	۴۳	۳۹	۷۲
	اربابی	۱۳۹	۶۶۲	۳۴۰	۳۲۲	۱۰۸	۹۷	۱۰۶	۹۵	۱۱۲	۷۹	۶۵
	ریگموری	۱۱	۵۲	۲۳	۲۰	۵	۹	۴	۱۱	۱۳	۳	۸
	کندیکه	۴۹	۲۲۶	۱۲۰	۱۰۶	۲۹	۳۵	۳۰	۳۹	۳۶	۲۵	۳۰
	قرقری	۱۸۹	۹۱۹	۴۷۰	۴۴۹	۱۵۰	۱۱۸	۱۳۰	۱۲۸	۱۴۸	۱۳۴	۱۱۱
	تپه کنیز	۹۸	۴۶۴	۲۴۱	۲۲۳	۷۷	۷۴	۶۵	۶۸	۵۲	۸۳	۴۵
	اس حاجی	۱۶	۵۹	۲۴	۳۵	۷	۱۰	۳	۱۴	۱۵	۴	۶
	کرکی شاه‌جان	۳۰	۱۱۱	۵۴	۵۷	۱۱	۱۵	۱۱	۱۹	۲۳	۱۲	۱۸
نیک محمد	۱۲	۵۱	۲۶	۲۵	۴	۸	۳	۳	۷	۱۷	۹	
میرشکار	۱۲	۶۰	۳۳	۲۷	۱۱	۹	۱۴	۷	۵	۶	۸	
صمد دهمرده	۵	۲۵	۱۳	۱۲	۳	۳	۴	۳	۲	۳	۷	
اسک	۴۲	۱۹۱	۱۰۰	۹۱	۲۳	۳۰	۱۶	۱۸	۳۲	۲۴	۴۸	
درازده	۲۳	۱۳۹	۷۱	۶۸	۱۸	۱۳	۱۵	۱۴	۲۴	۲۲	۳۳	
صدیف	۲۰	۹۱	۴۰	۵۱	۹	۱۲	۷	۱۳	۱۳	۹	۲۸	

۲۵	۱۷	۱۸	۱۴	۱۲	۱۴	۱۵	۵۴	۶۱	۱۱۵	۲۰	پکیرمحمود
۱۱۱	۱۳۱	۱۵۸	۱۳۶	۱۴۴	۱۵۹	۱۴۳	۴۸۴	۴۹۸	۹۸۲	۱۹۱	خاک سفیدی
۴۸	۴۴	۴۷	۱۸	۱۴	۳۸	۲۵	۱۱۴	۱۲۰	۲۳۴	۴۵	خمک
۵۰	۴۹	۴۹	۵۷	۳۵	۴۵	۴۸	۱۶۸	۱۶۵	۳۳۳	۶۶	دهمرد
۳۹	۲۹	۳۳	۱۰	۱۲	۱۹	۱۴	۷۷	۷۷	۱۵۶	۲۸	گلزاریگن
۷۲	۵۵	۵۸	۱۹	۲۰	۳۹	۴۵	۱۵۸	۱۵۰	۳۰۸	۶۶	کتمک
۶	۲	۴	۳	۲	۳	۴	۱۳	۱۱	۲۴	۵	مرادقلی
۱۸	۹	۲۶	۲۴	۱۲	۱۷	۸	۵۷	۵۷	۱۱۴	۲۹	غلامعلی جفر
۶۵	۵۲	۵۸	۶۸	۴۰	۵۳	۴۷	۱۷۵	۲۰۸	۲۸۳	۷۴	ده سرگزی
۱۴	۱۱	۲۲	۲۱	۲۳	۱۳	۱۱	۶۲	۵۳	۱۱۵	۳۱	سیادک
۳۴	۲۸	۱۸	۲۳	۸	۱۱	۱۲	۶۵	۶۹	۱۳۴	۲۹	ده سلطان
۱۴۰	۱۱۷	۱۲۷	۱۴۵	۱۳۵	۱۱۲	۱۴۰	۴۷۴	۴۴۲	۹۱۶	۱۷۰	شندل
۲۲	۱۹	۱۴	۱۵	۶	۱۰	۹	۵۱	۴۴	۹۵	۲۲	قلج‌های
۷	۳	۳	۶	۵	۶	۶	۲۰	۱۶	۳۶	۸	گل میر
۲۹	۳۵	۳۸	۳۴	۲۳	۲۲	۱۷	۹۷	۱۰۱	۱۹۸	۴۶	ملاکل جان
۱۳	۲۷	۲۰	۱۸	۲۸	۲۱	۲۶	۸۵	۶۸	۱۵۳	۳۵	بلوچ ابیل

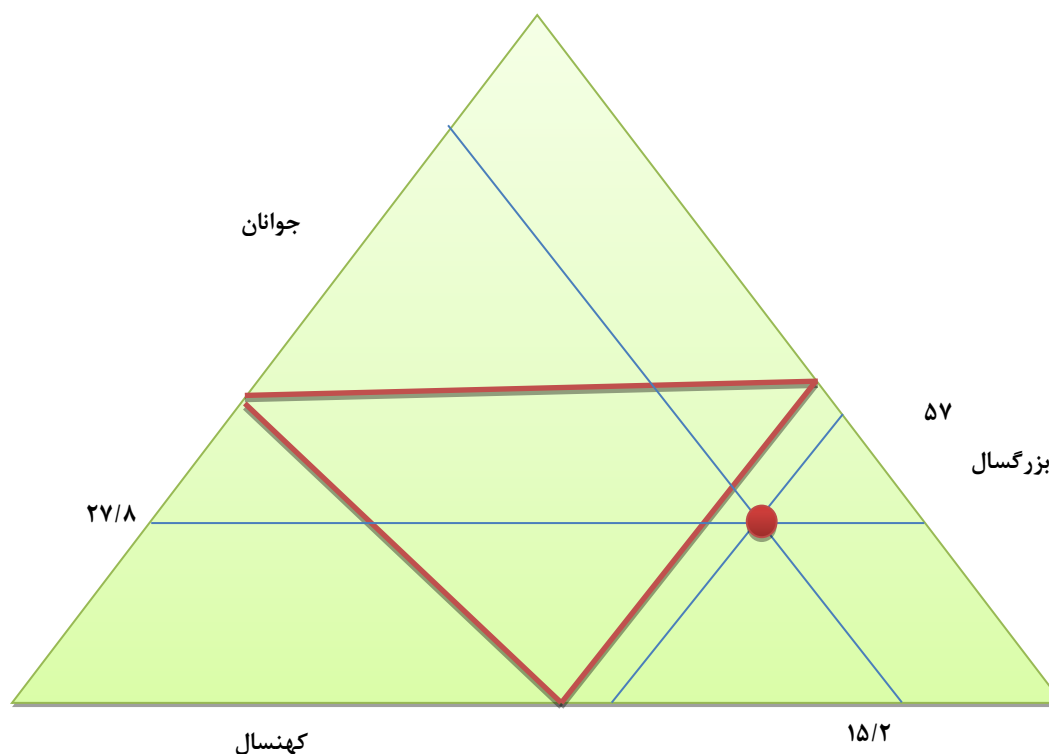
همانگونه که جدول (۸) نشان می‌دهد، بیشترین روستاهای دارای جمعیت ماندگار در گروه سنی ۶۰ سال به بالا و کمترین تعداد روستاها دارای جمعیت در گروه سنی کمتر از ۲۰ سال می‌باشند. بالاترین میانگین ماندگاری را افراد ۴۱ تا ۵۰ سال و پس از آن‌ها ۳۱ تا ۴۰ ساله دارند و کمترین میانگین ماندگاری را افراد زیر ۲۰ سال و ۲۱ تا ۳۰ ساله دارند. می‌توان چنین بیان نمود که افراد ۳۰ تا ۵۰ سال که در میانه زندگی هستند، ماندگاری بیشتری نسبت به گروه سنی جوانان دارند. هرچند سنی ایده‌آل برای مهاجرت وجود ندارد و انسان می‌تواند در هر زمانی دست به مهاجرت بزند یا حتی وادار به مهاجرت شود و با توجه به اینکه بعضی دوره‌های سنی مانند کودکی یا ایام پیری، دوره‌هایی دشوارتر برای مهاجرت هستند، سن جوانی بهترین زمان برای مهاجرت می‌باشد. جوانان به دلیل ویژگی‌های روانی و اجتماعی خود، همچون نیاز به پیشرفت، زندگی بهتر و هدف‌های ارزشی که دارند مستعدتر از سایر افراد برای مهاجرت می‌باشند.

جدول ۹. جمعیت دهستان‌های شهرستان هیرمند به تفکیک گروه‌های سنی، ۱۳۹۰

دهستان	تا ۱۰ سال	۱۱-۲۰	۲۱-۳۰	۳۱-۴۰	۴۱-۵۰	۵۱-۶۰	بیشتر از ۶۰
جهان‌آباد	۱۰/۰۹	۱۶/۴۳	۱۱/۷۴	۱۷/۳۷	۱۷/۱۴	۱۱/۵۰	۱۵/۷۳
دوست محمد	۱۴/۲۷	۱۲/۲۶	۱۳/۲۴	۱۵/۰۵	۱۴/۵۳	۶/۶۰	۱۴/۰۱
قرقری	۱۴/۶۷	۱۴/۲۵	۱۳/۳۶	۱۳/۶۸	۱۵/۵۵	۱۳/۸۲	۱۴/۶۱
مارگان	۱۲/۹۱	۱۲/۳۶	۱۳	۱۶/۴۷	۱۵/۲۲	۱۳/۹۸	۱۶/۰۵
کل روستاهای	۱۴/۱۰	۱۳/۵۷	۱۳/۲۱	۱۴/۵۳	۱۵/۴۴	۱۴/۰۶	۱۴/۸۸

همانگونه که جدول (۹) نشان می‌دهد، بیشترین گروه سنی ماندگار جمعیتی در دهستان‌های منطقه مورد مطالعه گروه سنی ۴۱-۵۰ سال می‌باشند که اغلب به عنوان نیروی فعال اقتصادی شناخته می‌شوند و کمترین آن مربوط به گروه سنی کمتر از ۲۰ سال می‌باشد که گروه جوانان را تشکیل می‌دهند. همانگونه که نمودار دیاگرام سه گوش در تمام دهستان‌ها و روستاهای در معرض مطالعه در شهرستان هیرمند نشان می‌دهد بیشترین گروه ماندگار گروه بزرگسالان ۲۰-۵۹ سال می‌باشد که در آن کودکان و جوانان معمولاً تولید کننده نمی‌باشند و گروه بزرگسالان گروه اصلی تولیدکننده

اقتصادی و عامل تجدید نسل بوده و بار اصلی اقتصاد را به دوش می‌کشند. و دو گروه جوانان و کهنسالان جمعیت غیر فعال را تشکیل می‌دهند و از بین گروه بزرگسالان بیشترین جمعیت متشکل رده سنی ۴۱-۵۰ سال می‌باشد که متأسفانه در دهه‌های آینده گروه کهنسالان جمعیت عظیمی را به خود اختصاص خواهند داد و این موضوع بیشتر به دلیل مهاجرت در رده سنی ۲۱-۳۰ سال می‌باشد که در صورت افزایش مهاجر گروه سنی جوانان هرم سنی دچار تغییرات منفی خواهد شد.

شکل ۲. دیاگرام ماندگاری گروه‌های سنی در دهستان‌های مورد مطالعه

همانگونه که جدول ۱۰، نشان می‌دهد شاخص داشتن زمین کشاورزی نسبت به دیگر شاخص‌ها بیشترین میزان را در میان عوامل مؤثر بر ماندگاری به خود اختصاص داده است و از اولویت بیش تری برخوردار می‌باشد.

جدول ۱۰. نتایج مربوط به عوامل ماندگاری روستاییان در منطقه مورد مطالعه

تعداد مورد انتظار	تعداد مشاهدات	عامل ماندگاری روستاییان
۴۱/۴۴	۳۱	داشتن شغل
۴۱/۴۴	۲	درآمد کافی
۴۱/۴۴	۱۰۲	داشتن زمین کشاورزی
۴۱/۴۴	۷۶	امید به بهبود وضعیت اقتصادی
۴۱/۴۴	۸۷	وجود فامیل در روستا
۴۱/۴۴	۲۷	وجود کمک و همکاری میان روستاییان
۴۱/۴۴	۴	وجود نهادها و تشکلهای محلی
۴۱/۴۴	۱۰	وجود باورها و عقاید مرسوم
۴۱/۴۴	۳۴	بودن در میان همشهری‌ها
۴۱/۴۴	۳۷۳	کل

همانگونه که جدول (۱۱)، نشان می‌دهد. همبستگی میان عوامل اقتصادی و ماندگاری نشان می‌دهد که عوامل اقتصادی با ماندگاری رابطه مثبت و معناداری دارد. که بیان کننده این است عوامل اقتصادی از عوامل مؤثر در ماندگاری روستائیان می‌باشد. رابطه مثبت عوامل اقتصادی با ماندگاری روستائیان نشان می‌دهد که با افزایش عمران و نوسازی روستاها، میزان مهاجرت از روستا کاسته و ماندگاری بیشتر خواهد شد.

جدول ۱۱. تاثیر عوامل اقتصادی بر ماندگاری روستائیان در منطقه مورد مطالعه

متغیر	شاخص	عوامل اقتصادی
ماندگاری	همبستگی (Pearson)	۰/۸۳۹
	سطح معناداری (Sig)	۰/۰۰۰
	تعداد (N)	۳۷۳

انتظار هم بر این است که با کاهش شکافها بین جوامع شهری و روستایی از روند مهاجرت کاسته شود. بنابراین توزیع عادلانه درآمد و ثروت می‌تواند از روند مهاجرت بی رویه به شهرها بکاهد. با افزایش دستمزد نیروی کار، مازاد نیروی کار کشاورزی از طریق سرمایه گذاری در صنایع روستایی و صنایع مرتبط با کشاورزی در روستا، جذب این صنایع شوند تا ماندگاری در روستاها بیشتر شود. دولت علاوه بر اهداء تسهیلات جهت سرمایه‌گذاری به کشاورزان، باید از طریق مشوقها موجبات حضور بخش خصوصی جهت سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی و نواحی روستایی را فراهم کند. از سوی دیگر تشویق به زیرکشت بردن زمین‌های کشاورزی نیز می‌تواند در ماندگاری روستائیان مؤثر باشد.

جدول ۱۲. تاثیر عوامل اجتماعی بر ماندگاری روستائیان در منطقه مورد مطالعه

متغیر	شاخص	عوامل اجتماعی
ماندگاری	همبستگی (Pearson)	۰/۷۹۳
	سطح معناداری (Sig)	۰/۰۰۰
	تعداد (N)	۳۷۳

طبق جدول (۱۲)، همبستگی میان عوامل اجتماعی و ماندگاری نشان می‌دهد که عوامل اجتماعی با ماندگاری رابطه مثبت و معناداری در سطح ۱ درصد دارد. در واقع مهاجرت روستائیان به صورت خانوداگی به واسطه تبعیت و ارتباط با اقوام ساکن در شهر و همچنین به تاسی از عوامل اجتماعی - فرهنگی، بعد از دلایل و انگیزه‌های اقتصادی همچون پیدا کردن شغل دارای بیشترین تعداد مهاجرت‌ها بوده است (قاسمی اردهائی، ۱۳۸۵: ۷۶).

جدول ۱۳. تاثیر عوامل فرهنگی بر ماندگاری روستائیان در منطقه مورد مطالعه

متغیر	شاخص	عوامل فرهنگی
ماندگاری	همبستگی (Pearson)	۰/۸۲۸
	سطح معناداری (Sig)	۰/۰۰۰
	تعداد (N)	۳۷۳

همانگونه که جدول (۱۳). نشان می‌دهد نقش باورها و عقاید مرسوم و وابستگی به زادگاه را به عنوان عامل تاثیر گذار بر ماندگاری تایید می‌نماید. اگر چه نمی‌توان از آن به عنوان عامل اصلی ماندگاری یاد کرد اما به عنوان یک عامل واسطه‌ای قوی به ماندگاری روستائیان کمک می‌نماید. به طور کلی می‌توان پذیرفت که در کنار عوامل عینی و اقتصادی، عوامل ذهنی و اجتماعی فرهنگی نیز بر ماندگاری فرد تأثیر دارد.

نتیجه‌گیری

عدم ماندگاری روستاییان و تمایل به مهاجرت از روستا به شهر دلایل متعددی دارد که از جمله مهم‌ترین آن‌ها ضعف توان‌های محیطی و وقوع طوفان‌های همراه با ذرات گرد و غبار است. در واقع مخاطرات طبیعی، تغییراتی در شرایط زیست محیطی است که خسارت‌های اقتصادی، اجتماعی و محیطی گسترده‌ای بر جوامع تحمیل می‌کند. منطقه سیستان نیز جزو مناطقی است که وزش بادهای ۱۲۰ روزه (از خرداد تا شهریور)، همراه با ذرات گرد و غبار همواره به عنوان مکان دافع جمعیت، مهاجرت روستاییان به خصوص گروه سنی جوانان را در پی داشته است. طبق بررسی‌ها، اغلب مطالعات صورت گرفته در زمینه ماندگاری روستاییان بیشتر به نقش عوامل اقتصادی و اجتماعی پرداخته شده است از جمله نقش اقتصاد غیر زراعی بر ماندگاری روستاییان در مناطق روستایی شهرستان سمیرم؛ از این رو در پژوهش حاضر به بررسی گروه‌های سنی ماندگار روستایی در معرض مخاطرات طبیعی (ماسه)، در این منطقه ژئوپولیتیکی از دیدگاه جامعه نمونه پرداخته شده است. نتایج به دست آمده از آزمون (anova)، نشان می‌دهد، که تفاوت معناداری بین شش گروه سنی و ماندگاری آن‌ها در روستاهای در معرض طوفان ماسه وجود دارد. در واقع بالاترین میانگین ماندگاری را افراد ۴۱ تا ۵۰ سال و پس از آن‌ها ۳۱ تا ۴۰ ساله‌ها دارند و کمترین میانگین ماندگاری را افراد زیر ۲۰ سال و ۲۱ تا ۳۰ ساله دارند. می‌توان چنین بیان نمود که افراد ۳۰ تا ۵۰ سال که در میانه زندگی هستند، ماندگاری بیشتری نسبت به گروه سنی جوانان دارند. همچنین بین عوامل اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و ماندگاری روستاییان در روستاهای در معرض ماسه نیز تفاوت معناداری مشاهده می‌شود. می‌توان گفت نقش عوامل اقتصادی از جمله داشتن زمین کشاورزی از عوامل اثرگذار بر ماندگاری روستاییانی که در گروه سنی ۳۰ تا ۵۰ سال هستند بیشتر بوده است. در واقع مهاجرت روستاییان به صورت خانوادگی به واسطه تبعیت و ارتباط با اقوام ساکن در شهر و همچنین به تاسی از عوامل اجتماعی - فرهنگی، بعد از دلایل و انگیزه‌های اقتصادی همچون پیدا کردن شغل دارای بیشترین تعداد مهاجرت‌ها بوده است انتظار هم بر این است که با کاهش شکاف‌ها بین جوامع شهری و روستایی از روند مهاجرت کاسته شود. از این رو جهت ماندگاری گروه‌های سنی به خصوص گروه سنی جوانان پیشنهادات ذیل مطرح می‌گردد:

- از آنجا که آرایش سکونتگاه‌ها و مسکن روستایی منطقه متناسب با تأثیرات مخرب طوفان‌های ماسه و حرکت شن‌های روان نیست. دولت با ارائه تسهیلات مالی با بهره کم زمینه به سازی و ساخت مسکن روستاییان را جهت افزایش رضایت و آسایش زندگی آن‌ها مهیا سازد.
- ارائه تسهیلات و وام‌های کم بهره توسط دولت به کشاورزان به منظور بسط و توسعه فعالیت‌های کشاورزی و بهبود دسترسی به منابع آب کشاورزی با توجه به کمبود منابع آب در منطقه مورد مطالعه؛
- لزوم توجه به پایداری سکونتگاه‌های روستایی و کاهش مهاجرت در مناطق مرزی، با پرداخت یارانه، بالاخص برای خانوارهای روستایی در مناطق مرزی (با شرایط نامناسب)، تاسیب ماندگاری جمعیت در این مناطق شود.
- ایجاد زیرساخت‌های اقتصادی و خدمات زیربنایی در روستاها و همچنین تسهیلات رفاهی، آموزشی و بهداشتی جهت ماندگاری بیشتر روستاییان بالاخص در روستاهای مناطق مرزی منطقه مورد مطالعه.
- ارائه وام‌های کم بهره به منظور بسط و توسعه مسکن امن و مناسب با توجه به تأثیرات مخرب طوفان‌های ماسه و حرکت شن‌های روان در منطقه مورد مطالعه.

منابع

۱. امیدوار، کمال. (۱۳۸۳). بررسی و تحلیل همدید شدیدترین توفان‌های سیاه و گرد و غباری در فصول مختلف استان یزد. *مجله جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی*، ۲۵ (۲)، ۱۰۰-۱۱۸

۲. امیدوار، کمال. (۱۳۸۵). بررسی و تحلیل سینوپتیکی طوفان‌های ماسه در دشت یزد- اردکان، *مجله تحقیقات جغرافیایی*، ۸۱، ۴۳-۵۸.
۳. پوراشرف، یاسان الله. و طولابی، زینت. (۱۳۸۸). رویکرد کیفی به عوامل مؤثر بر میل به ماندگاری با انگیزه معلمان مورد مطالعه: استان ایلام، *فصلنامه تعلیم و تربیت*، ۹۸، ۱۵۳-۱۷۶.
۴. پناهی، پیشرو. (۱۳۹۰). بررسی عوامل مؤثر بر مهاجرت جوانان روستایی به شهر مطالعه موردی: روستاهای بخش مرکزی شهرستان مرودشت، *فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای*، ۱ (۲)، ۴۱-۵۰.
۵. تقدیسی، احمد. احمدی شاپورآبادی، محمدعلی. (۱۳۹۱). مهاجرت و سالخوردگی جمعیت روستایی ایران: چالشی فراروی توسعه پایدار روستایی، *فصلنامه تحقیقات جغرافیایی*، ۲۷ (۱)، ۱۳۴-۱۶۴.
۶. حسین زاده، سیدرضا، ۱۳۸۳. برنامه ریزی شهری همگام با مخاطرات طبیعی با تأکید بر ایران، *مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای*، ۶۰-۸۵.
۷. رکن الدین افتخاری، علیرضا. وزین، نرگس. پورطاهری، مهدی. (۱۳۸۸). فرآیند مدیریت بلایای طبیعی در دو شیوه بومی و جدید: روستاهای بخش خوش رستم (شهرستان خلخال)، *فصلنامه مدرس علوم انسانی*، ۱۳ (۱) ۶۳-۹۴.
۸. زنجانی، حبیب اله. (۱۳۸۰). مهاجرت، تهران: انتشارات سمت.
۹. سکاران، اوما. (۱۳۸۱). روش‌های تحقیق در مدیریت، ترجمه محمد صائبی و محمود شیرازی، تهران: انتشارات مؤسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی.
۱۰. شایان، حمید. بوذرجمهری، خدیجه. و میرلطفی، محمودرضا. (۱۳۸۹)، بررسی نقش کشاورزی در توسعه روستایی (مطالعه موردی: بخش میانکنگی سیستان)، *مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای*، (۱۵)، ۱۵۱-۱۷۱.
۱۱. طاوسی، تقی. رئیس پور، کوهزاد. (۱۳۸۹). تحلیل آماری و پیش بینی احتمال وقوع طوفان های شدید با استفاده از روش تجزیه و تحلیل سری‌های جزئی (مطالعه موردی سیستان)، *مطالعات جغرافیایی مناطق خشک*، ۱ (۲)، ۹۳-۱۰۵.
۱۲. فاضل نیا، غریب. کیانی، اکبر. خسروی، محمودعلی. بندانی، میثم. (۱۳۹۰)، بررسی انطباق الگوی بومی توسعه کالبدی- فیزیکی روستای تمبکاء شهرستان زابل با جهت حرکت طوفان های شن و ماسه. *مجله مسکن و محیط روستا*، شماره ۱۳۶، ۳-۱۶.
۱۳. فیروزنیا، قدیر. (۱۳۸۵). *تبیین استمرار کارکرد اقتصادی روستاهای در معرض تخلیه جمعیتی شهرستان قزوین*
۱۴. قاسمی سیانی، محمد. (۱۳۸۱). پیامدهای مهاجرت روستا- شهری نسل جوان روستایی، *پژوهش جوانان، فرهنگ و جامعه*، ۱۴۵-۱۶۵.
۱۵. میرلطفی، محمودرضا. خسروی، محمودعلی. بندانی، میثم. (۱۳۹۱). واکاوی علل ماندگاری جمعیت در روستاهای آسیب پذیر از مخاطرات طبیعی (مطالعه موردی: روستاهای شهرستان هیرمند)، *فصلنامه علمی- پژوهشی دانشگاه گلستان*، ۲ (۳)، ۹۴-۱۰۹.
۱۶. مطیعی لنگرودی، حسن. بخشی، حسن. (۱۳۸۹). نقش اعتبارات بهسازی مسکن در توانمندسازی و ماندگاری جمعیت روستایی، *پژوهش های جغرافیای انسانی* (۷۲)، ۳۱-۴۶.
۱۷. مهدوی، مسعود. قدیری معصوم، مجتبی. محمدی یگانه، بهروز. (۱۳۸۳)، نقش عوامل جغرافیای طبیعی در ناپایداری مهاجرت‌های روستایی استان زنجان، *پژوهش های جغرافیایی*، (۴۹)، ۲۰۵-۲۲۲.
۱۸. میرلطفی، محمودرضا. شایان، حمید. علوی زاده، سیدامیرمحمد. ۱۳۹۱، ارزیابی سطح توسعه کشاورزی و عوامل مؤثر بر آن در شهرستان هیرمند، *جغرافیا و توسعه*، (۲۸)، ۹۵-۱۱۴.
۱۹. نظری، علی اصغر. (۱۳۸۱). *اقتصاد جمعیت، نشریه علوم جغرافیایی*، ۱ (۱)، ۶۹-۸۴.

۲۰. نظری، علی اصغر. (۱۳۸۲). بررسی علل و اثرات رشد سریع جمعیت و نقش نامطلوب آن در توسعه اقتصادی- اجتماعی ایران، پژوهش‌های جغرافیایی، (۴۴)، ۳۱-۴۰.
۲۱. نگارش، حسین. لطیفی، لیلا. (۱۳۸۸). بررسی خسارت‌های ناشی از حرکت ماسه‌های روان در شرق زابل با استفاده از تصاویر ماهواره‌ای، پژوهش‌های جغرافیایی طبیعی، (۶۷)، ۷۳-۷۸.
22. A.K.M. Azad Hossain, (2013). Flood Inundation and Crop Damage Mapping: A Method for Modeling the Impact on Rural Income and Migration in Humid Deltas, Reference Module in Earth Systems and Environmental Sciences, from Climate Vulnerability, Volume 5, Pages 357-374.
23. Amin, smir, (1974). *Modern Migration in Western Africa*, Oxford University press.
24. Ethan D. Schoolman, Chunbo Ma, (2012). Migration, class and environmental inequality: Exposure to pollution in China's Jiangsu Province Original Research Article, *Ecological Economics*, 75, 140-151.
25. Garasky, steven, (2002), Where Are They Going? Acomparion of Urban and rural youth locational choices after leaving the parental home, *Journal of social science Research*, 31, 409-431.
26. Ke-cun Zhang, Jian-jun Qu, Kong- tag Liao, Qing-he Niu, Qing-jie Han. (2010), Damage by wind-blown sand and its control along Qingghai- Tibet Railway in china, *Aeolian Research*, 1(3-4), 143-146.
27. Mackendrik, N.A, parkins, J.R, (2004), Frameworks for Assesing Community sustainability: a synthesis of current ressearch in British Columbia, Nat.
28. Miri, A. Ahmadi, H., Ghanbari, A. And Moghaddamnia, A. (2007). Dust storms Impacts on Air Pollution and Public Health Under and Dry climate, *international journal energy and environment*, 1 (2), 101-105.
29. Shahnaz H. (2010). Rural to Urban Migration in pakistan the Gender perspective, pakistan Institute of Development Economics, Working papers 56.
30. UN (2006). Trends in Toyal Migration stock: the 2005 Revision, CD-ROM Documentation.
31. Xuan J, Sokolik IN, Hao J, Guo F, Mao H, Yang G. (2004), Identification and characterization of sources of atmospheric mineral dust in East Asia, *Atmospheric Environment*; 38(36): 6239-6252.
32. Yodmani, s., (2000). Disaster Risk Managarement and Vulnerability Reduction: proteting the poor/ paper presented at the Asia and pacific forum on poverty Organized by the Asin Development Bank.